

LAUDÁCIÓ

- az MTA rendes tagjává választott Imre László székfoglalójához -

Imre László tudományos pályakezdése a 70-es évek elejére esett, és pedig az irodalomértelmezés olyan mintáinak befolyása alatt, amelyek abban voltak megalapozva, hogy az irodalmi jelenség lényegéhez a kulturális létmód *történeti* megértésén keresztül vezet út. És bár Imre Lászlót a 19. század magyar irodalmának egyik meghatározó szakértőjeként tartják számon, már pályája elején határozott jeleit adta annak, hogy e nagyhatású század szellemi-kulturális örökségének értelmezését el tudja választani attól a hozzá tartozó historista hagyománytól, amelynek módszertani árnyéka nálunk is oly hosszan lengte be még a huszadik század első felének irodalomtörténet-írását. Jól mutatja mindezt, hogy – bár párhuzamosan íródó szaktanulmányai nem hagyták el a 19. század terepét – már korai munkái sem kötődtek kizárólag a klasszikus magyar irodalom korszakához (Rákos Sándor, 1973), sőt, a műfaj történeti vizsgálódást sem korlátozzák a 19. századra (*Brjussov és az orosz szimbolista regény*, 1973). Munkásságának főbb hangsúlyai úgy képződtek meg már a hetvenes-nyolcvanas években, hogy – az epikolírai műfajoktól (*Arany János balladái*, 1988) a verses regény alakulástörténetéig (*A magyar verses regény*, 1990) – minden nagyobb témája egyszerre állt irodalomtörténeti, komparatistikai és műfajelméleti távlatban. Különösen ez utóbbi, kánonalkotónak is bizonyult monográfiája tűnik ki az egyidejű történeti és poétikai értelmezés sokoldalúságával: a magyar verses regény hagyományainak szisztematikus feltárásával nemcsak elsőként rajzolta meg egy sokáig mostohán kezelt műfaj hatástörténetét, hanem alapjaiban vizsgálta felül annak 19. századi eredetű, evolucionista dogmáját, hogy az irodalmi romantika lecsengésével a verses regény anakronisztikus vagy legalábbis csökkent közlésértékű műfajjá hanyatlott volna vissza. Magát azt az álkomparatista kérdéstípust téve így viszonylagossá, vajon a választott műfajon múlt-e annak megítélhetősége, hogy téma, dikció és modalitás dolgában mire is képes Gyulai Pál *Romhányja A romlás virágai*, a *Bovaryné* – vagy itthon *A rajongók* – korában.

Imre László írásainak – minden tematikai változatosságuk mellett – az kölcsönöz jól megmutatható folytonosságot, hogy – az irodalmi jelenség társadalmi beágyazottságán túl – a műértelmezésnek rendre az irodalmi szöveg műfaji-poétikai összefüggéseiben vetette meg az alapjait: a szövegen keresztül megnyilatkozó műfajt olyan diszkurzív instanciának tekintve, amely úgyszólván első értelmezője – s mint ilyen – eredendő meghatározója annak a recepció történetének, amely a szöveget végül művé változtatja.

Mű és szöveg közé így elietett egyenlőségjeleket nem téve Imre László különösen a 90-es évekbeli írásaival bizonyította, hogy a műfajok sajátlagos létmódjához szakmailag lehetetlenség olyan új hatástörténeti premisszákat érvényesítése nélkül hozzáférni, amelyekkel csak az újabb, a

gondolkodástörténet nyelvi fordulata utáni irodalomtudomány rendelkezett (*Műfajok létformája XIX. századi epikánkban*, 1996; *Az irodalmi műfajok és létformájuk. Interpretációelméletek*, 1996). Ám miközben valóban olyan nyomatékkal látta el a műfajokat, amelyek meghatározó módon alakítják egy-egy szöveg mindenkori értelmezhetőségét, műelemzéseiben fel tudta mutatni az előzményeiből soha le nem vezethető, nem kalkulálható műalkotás fölcserélhetetlen egyediségét is.

Történeti szövegértelmezései azonban nemcsak emiatt bizonyultak érvényesnek és időtállóknak. Azért is, mert az irodalmi múlt szövegeit nem a maguk múzeumi (vagy ami még súlyosabb: levéltári) elszigeteltségében tette szakmai értelmezés tárgyává, hanem mindig igyekezett tetten érni azt a különös párbeszédet is, amelyet a jelen szövegei folytatnak a múlt szövegeivel. Számára ezért a 19. századi irodalom kutatójának érdeklődése (és hozzáfűzhetném: az illetékessége) nem korlátozódhat csupán saját szűkebb szakterületére. Az élő hatástörténeti kapcsolatok elhanyagolásával ugyanis az irodalomtörténeti alapviszonyt hibázza el a kutatói tekintet: azt nevezetesen, hogy mindenfajta múlt csak a jelen élő kérdéseire válaszolva képes egyáltalán megszólalni. Ezért nem megy kivételszámba, hogy Imre Lászlónál Szabó Lőrinc éppoly elmélyült értelmezés tárgyává lehet, mint Esterházy Péter művei – vagy a részben a közelmúlt irodalomtörténet-írásában elnémított protestáns íráshagyomány szóra bírásának körülményei (*Irodalom és küldetés*, 2000; *“Felszabadult” irodalom? Műfajok válaszüjtján a XX. század második felében*, 2007; *Új protestáns kulturális önszemlélet felé*, 2010).

Legújabb könyvében Barta János munkásságát illeszti be a szellemtörténeti mozgalom összefüggésrendjébe (*A magyar szellemtörténet válaszüjtjai, feltételei és következményei*, 2011). Finoman artikulált, tárgyilagos írása nem hangsúlyozza túl sem a szellemtörténethez való – alapvetően karakterológiai és értékelméleti eredetű – hozzátartozását, sem eredetivé nem egyéníti azt a szakmai teljesítményt, amely vitathatatlan helyet biztosít Barta számára az újabb magyar irodalomtudomány kiemelkedő értekezőinek sorában. Ilyen értő részletességgel eddig nem mérték föl Barta pályájának főbb állomásait, irodalom- és kultúrantropológiai nézeteinek alakulását, esztétikai elveinek formálódását. És valóban: amint elhalványulnak az egykori akadémiai, tudományszervezési és közéleti szerepek s egy-egy tudósnak a hátrahagyott szövegeire kerülnek a hangsúlyok, mind egyértelműbbé válik: Barta János nem egyszerűen az egyik „jelentős”, hanem az egyik meghatározó alakja volt az újabb magyar irodalomtudománynak. Az irodalmi szellemtörténet pedig – s a mai előadás ennek a gondolatnak a továbbfűzését ígéri – az egyik legnagyobb hordképességű alapzata volt annak a bölcsészettudományi megújulásnak, amely egy példátlan politikai ressentiment közepette is végbe tudott menni a két háború közötti Magyarországon.

Imre László 1944-ben született Csornán, 1969 óta a Debreceni Egyetem oktatója, a tanszékvezetéstől a rektori helyig számos intézményi

posztot betöltött egyetemi tanár, 2007-ben lett az MTA levező tagja.

Kulcsár Szabó Ernő